

ФОРМУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ МАЙБУТНЬОГО: АКСІОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У статті здійснено аналіз проблеми підготовки вчителя майбутнього з врахуванням аксіологічної складової, що є, на думку автора, основоположною. З точки зору ретроспективних досліджень і досліджень сьогодення, надано дієві рекомендації з питань формування ціннісно-сислової сфери не лише майбутнього та діючого вчителя, а й їх вихованців. Підкреслено, що в умовах гармонійного функціонування ціннісних систем суб'єктів освітнього процесу (в режимі їх постійного співставлення та діагностування), останній характеризуватиметься з точки зору ефективності, розвитку й креативності. Нехтування ж питанням приведення ціннісної сфери вчителя й учня до «спільного знаменника» в процесі вивчення дисциплін призведе (більшою чи меншою мірою) до зниження рівня розуміння матеріалу, зацікавленості до його вивчення, аж до створення конфліктних ситуацій. Зміст статті та результати досліджень, наведені автором, покликані актуалізувати вказану проблему і запобігти прояву негативних явищ під час організації освітнього процесу в ЗОШ та ВЗО.

Ключові слова: цінності, ціннісно-сислова сфера, учитель, учень, професійна підготовка, компетентності.

Постановка проблеми. Суспільство епохи постмодерну визначає низку протиріч, шлях до вирішення яких, як показує практика, повинен цікавити не лише педагогів-дослідників, а й кожного шкільного вчителя. Останні дослідження істориків, політологів, економістів [1] у царині пошуку причин занепаду одних держав і розквіту інших вказують на те, що економічний розквіт держави не залежить від культури, клімату, географічного положення. Держави є успішними тому, що громадянські цінності стали підґрунтям для створення рівних економічних і політичних прав кожного. Формуванням таких цінностей покликана зайнятися педагогіка нового типу – аксіо педагогіка. Авторський практичний досвід і праці сучасних дослідників (І. Бех [3], М. Култаєва [6], В. Шамрай [14]) переконують, що педагогічна наука в нинішньому стані не спроможна запропонувати вчителю хоча б якийсь із дієвих рецептів подолання прірви між теорією та практикою, оскільки, здебільшого послуговується для дослідження педагогічних явищ абстрактними поняттями описового типу. Експериментальні розвідки останніх років містять, як правило, узагальнені результати, що розраховуються за допомогою однієї-двох сумнівних і не завжди валідних методик та мають, скоріше, рекомендаційний характер, а відтак, не можуть слугувати дороговказами для вчителя у вирішенні нагальних повсякденних проблем. Ті ж наукові розвідки, що вражають досконалістю та системністю підходів до теоретичного моделювання досліджуваних явищ, на превеликий жаль,

створюються здебільшого лише для використання (цитування) такими ж теоретиками. Існування в суспільстві яких саме протиріч призвело до такого стану речей? На наш погляд, це протиріччя, що існують принаймні у трьох свідомісних вимірах: на мега- рівні, макро- та мікро- рівнях. У першому випадку – глобалізаційні процеси, що «окутали» не лише окремі суспільства, а цілі континенти і світ; на макрорівні – це ступінь сформованості соціально-економічних і політичних інститутів, що впливають також на вироблення освітньої стратегії держави; на – мікро рівні – організація освітніх середовищ, що ефективно (або не зовсім) взаємодіють через алгоритм обопільного впливу в ціннісно-орієнтованій системі «родина – учень – учитель». Саме дослідження ціннісно-сислової сфери останнього на основі новітніх емпіричних даних про ціннісні пріоритети кожної підгрупи покликане дати відповідь на запитання, що будуть засадничими для двох перших. Окремою науковою розвідкою повинно, на нашу думку, стати дослідження впливової «четвертої» константи – «медіа», що останнім часом навіть переважає вплив на виховання підрастаючого покоління трьох попередніх (традиційних).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему професійної підготовки майбутнього вчителя й вчителя майбутнього в Україні та за її межами розглядали у своїх наукових студіях українські вчені І. Бех [2], В. Луговий [7], Л. Пелех [8], Ю. Рашкевич [11], Ж. Таланова [13]; питання діагностики системи ціннісних орієнтацій сучасного вчителя та їх вплив на його професійне становлення висвітлено у працях О. Браун, М. Саласси, А. Серого, З. Фрончек, М. Яницького [12, 15].

Колектив вчених із України, Росії, Італії та Польщі в проведених дослідженнях з питань діагностики ціннісно-сислової сфери, вивчення ціннісних уподобань учителів у чотирьох країнах, на основі порівняльного аналізу дійшов до висновку, що «студенти педагогічних спеціальностей, котрі ще знаходяться на стадії формування системи особистісних та професійних цінностей, а також педагоги старшого віку, система цінностей котрих сформувалась до переорієнтації вищої педагогічної освіти на гуманістичну парадигму, достовірно частіше орієнтуються на «дефіцитарні» цінності, обумовлені незадоволеністю значущих потреб, або навіть на «соціально схвальні» традиційні цінності. Найбільш значущою соціальною детермінантою, що має вплив на особливості й динаміку системи цінностей педагогів, є профіль предмету викладання, при цьому гуманітарний профіль навчання й професійної діяльності частіше спричиняє позитивний вплив на процес її становлення, надаючи гуманістичного вектора» [12, с.35].

Мета статті полягає в здійсненні аналізу на тему дослідження ціннісних пріоритетів вчителів та учнів як в Україні, так і закордоном на цій основі, а також за результатами власних досліджень; узагальнення рекомендацій практичного характеру для врахування в повсякденній діяльності вчителів.

Методи дослідження У роботі було використано низку методів, як

от: «Методика Шварца для вивчення цінностей особистості», «Метод анкетування (EMNID)», «Метод соціометрії П.Кмеціака», методи статистичної обробки матеріалу.

Виклад основного матеріалу. У нещодавно прийнятому Законі України «Про освіту» йдеться про те, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів; інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей; формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей; виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5]. З цього випливає, що формувати цінності та компетентності під час здійснення освітнього процесу повинен вчитель нової формации. Як відомо, такий процес у новітній педагогіці називають «суб'єкт – суб'єктивним», де обом суб'єктам відводиться роль партнерів. Це, своєю чергою, регламентує розуміння цінностей, вибудову їх ієрархізованої структури обома сторонами синхронізовано й узгоджено. Підтвердженням цьому може слугувати думка відомого німецького педагога Отто Спекка (Otto Speck), який зауважує те, що: *«Виховання можна розуміти як полеміку автономної системи дорослого із автономною системою дитини. Кожна із сторін приступає до переддиспозиції з цієї полеміки маючи власні інтереси, цінності (авт.), відповідні до переддиспозиції цих систем: зі сторони вихователя є між ними інтереси «виховні», зі сторони вихованця інтереси людини, яка мусить розвинути своє «Я» відповідно до «виховуючого» впливу та зберегти власну автономію»* [18, с. 151].

При цьому цінності розуміємо як філософське поняття, яке виражає інтеріоризований (інтерналізований) у свідомості особистості та пов'язаний із задоволенням духовних і матеріальних потреб індивідуальний максимум, що в процесі соціалізації набув ознак еталона, уніфіковано класифікувавшись у часовій абстракції [9, с.156]. У цій статті потрактуємо «цінності» як універсалізоване поняття, відповідно до напрацювань Ш. Шварца та очолюваного ним колективу. Ця група вчених виділяє цінності, як от *поняття або ідеї:*

- про бажані кінцеві стани або поведінкові акти;
- що виходять за межі особливих (ситуативних) випадків;
- вимагають вибору або оцінки поведінки і подій;
- зумовлені їх відносною важливістю [10, с.121].

За умов такого трактування цінностей можна говорити про їх функціонування не «індивідуально», а у складі певних функціональних систем. Отож, виходячи із досвіду німецьких вчених, ще раз переконуємося в тому, що коли ціннісні конструкти (функціональні системи) вчителя й учня не співпадають, це може призводити до таких

згубних поведінкових явищ, як от: втрата інтересу до навчального предмету, антипатія, прояв обопільної (односторонньої) агресії і навіть втрата контролю над собою.

При побудові ціннісної моделі сучасного вчителя, як і вчителя майбутнього, ми повинні враховувати й поведінково-ціннісні зміни, що відбулися упродовж останніх десятиліть.

При цьому цікавими для нашого дослідження були висновки німецьких вчених про зміну навчально-виховного середовища, а відтак, і ціннісно-орієнтаційних систем молоді у порівнянні з 1950, 1970 роками і т.п. Автор П.Кмеціак (P. Kmieciak) [16] вказує, що «починаючи з шістдесятих років (XX століття – Ю. П.) емпіричні дослідження соціологів почали засвідчувати про зміну в ціннісно-виховній ієрархії. Розповсюджену до того часу «репресійність» змінюють більш ліберальні виховні підходи, які забезпечили дітям більше свобод. У зв'язку з питанням про те, які риси в дитей повинні бути ціллю виховання, у анкеті EMNID подано наступні цінності:

	1951	1957	1965	1969	1972	2017
	%	%	%	%	%	%
Слухняність і підпорядкування	25	25	19	19	14	9
Любов до порядку, уважність	41	48	53	45	37	21
Впевненість у своїх силах і вільна воля	28	32	31	45	45	67

За методикою П.Кмеціака, нами було здійснено моніторинг вказаних цінностей у сучасних старшокласників трьох загальноосвітніх закладів м. Рівного. У дослідженні взяли участь 156 учнів 9-11 класів. Із них – 55 учнів 9-го, 68 – 10-го та 33 – 11 класів, з яких 87 дівчат і 69 хлопців. Результати досліджень показані в таблиці під роком 2017.

Здобуття дітьми та молоддю більшої свободи стало тільки ганебним здобутком, – відмічає вчений. Дитина може забезпечити свої потреби майже без обмежень, а єдиними перешкодами є, власне, дитинство та стан грошового рахунку батьків [18, с.71]. Якщо аналізувати досліджувану проблему системніше, потрібно дослухатись до думки Зіммера (Zimmer) [19, с.25], який говорить про «соціалізацію змінену інституціонально». Повністю погоджуємося із німецькими колегами у тому, що *«сфери життя та розвитку, що існували в минулому як основоположні, як родина і школа, не виконують більше функції орієнтира норм (і ціннісних орієнтирів – авт.), а тим самим втратили значення у формуванні особистості. Визнані через них системи цінностей мають невелике значення в інших сферах і бракує їм суспільної чинності. Також школа вже давно не пропонує однакової системи норм. Різні вчителі презентують*

особисті, а відтак різні системи норм» [18, с.81]. Завдання вчителя майбутнього полягатиме у тому, щоб навчити молодь вмінню «боронити свою позицію в умовах розбіжності норм» [там само].

У такому сенсі вчитель майбутнього повинен не лише бути обізнаним із тим, яку саме систему цінностей повинен формувати в своїх учнів, а й разом із батьками систематизувати їх і досягати у цьому питанні, як підкреслювалося раніше, «спільного знаменника». Держава ж, виробивши документ під назвою «Національна ідея», повинна прийняти цю систему цінностей і ствердити на всеукраїнському рівні. У цьому засадничому питанні в пригоді також може стати німецький досвід.

Оскільки саме німецька система виховання після Другої світової війни призвела до відчутних позитивних змін у суспільстві й рості його благоустрою, можемо взяти до уваги деякі взірці, що належать до формування ціннісно-сміслових пріоритетів німецького школяра. Задля цього приведемо в роботі результати дослідження німецького педагога Ліцкони [18, с. 228], в яких автор стверджує, що діти повинні пізнати на прикладі батьків наступні цінності (цноти):

- віра в себе;
- відвага;
- прагнення до праці й сумління;
- неупередженість;
- свобода;
- віра;
- прощення;
- скромність;
- радість життя;
- щирість;
- любов;
- навчання;
- повага до інших;
- усвідомлення провини;
- постійний інтерес до занять спортом;
- мислення;
- розуміння.

Для формування таких ціннісних типів сучасний європейський вчитель повинен володіти набором відповідних загальних і спеціальних (фахових) компетентностей. В Україні, як і в Німеччині, вони визначені у Національній рамці кваліфікацій. У нашій державі вони окреслені у Проекті держстандарту галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» з відповідних спеціальностей. Але, поряд з цим, викликає інтерес результат німецьких дослідників (зокрема Отто Спек), що характеризується виокремленням системи цінностей-якостей, якими повинен володіти авторитетний вчитель, якого сприймали б учні. Це такі з них, як от:

- досконало знає предмет викладання;
- має добру освіту;

- вміє з'ясувати походження явищ;
- є зрозумілим для учнів не тільки в суспільному сенсі;
- не піддається спробам швидко вивести його з рівноваги;
- має власну думку та здатний її відстоювати;
- не визнає своєї поведінки в суспільстві за єдино правильну [18, с. 245].

Здійснюючи нашу наукову розвідку, ми попросили українських учителів доповнити цей перелік двома, трьома провідними, на їхню думку, професійними цінностями-якостями. Переважна більшість учителів (39 із 57) визначили якість-цінність, як-от: володіє сучасними інформаційними технологіями.

Для встановлення ціннісних переваг українських вчителів та учнів, а також з метою порівняння їх функціонально-ціннісних систем, ми здійснили ранжування цінностей (ціннісних типів відповідно до спільності їх цілей) за методикою Шварца для вивчення цінностей особистості. Це дослідження було проведено нами в квітні-червні 2017 року серед учителів та учнів восьми Рівненських загальноосвітніх закладів.

З цією метою нами було проведено емпіричне дослідження цінностей серед учнів 9-11 класів м. Рівного. У експерименті брало участь 219 школярів, з яких 95 дівчат і 124 хлопці. Було опитано 72 учні 9-х класів, 67 – 10-х і 80 – 11-х класів. Для кожної групи досліджуваних на рівні індивідуальних пріоритетів було підраховано середній бал для кожного із вказаних типів цінностей за ієрархією (від 1 до 10, де 1-3 – найменш значущі, 4-7 – середнє значення значущості, 8-10 – найбільш значущі). Нами навмисно було змінено порядок ранжування цінностей за значущістю (за методикою Шварца – від 1 до 3 – найбільш значущі) на прохання учнів, з метою їх кращого орієнтування. Дані анкетування розміщено в таблиці 1.

Таблиця 1. Середні показники значущості типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів учнів

Ієрархічна будова професійно-значущих цінностей

№	Професійно-значущі цінності педагога	Середній коефіцієнт %
1.	Компетентність	8,3
2.	Дисциплінарність	5,5
3.	Самоорганізованість	3,7
4.	Висока самосвідомість	2,9
5.	Сенсотворчість	2,1
6.	Самопізнання	3,4
7.	Самоактуалізація	4,6
8.	Педагогічний досвід	1,9
9.	Життєва мудрість	5,6
10.	Почуття власної гідності	6,4
11.	Вимогливість	5,0

12.	Охайність	3,8
13.	Пунктуальність	3,2
14.	Мобільність	7,8
15.	Артистизм	3,5
16.	Відповідність вимогам часу	9,1
17.	Ерудованість	4,7
18.	Комунікабельність	6,8

Також було здійснено емпіричне дослідження цінностей учителів, що викладають у тих же класах. Всього в опитуванні взяло участь 49 учителів, із яких 30 – жінки та 19 – чоловіки.

Таблиця 2. Середні показники значущості типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів учителів

Ієрархічна будова професійно-значущих цінностей

№	Професійно-значущі цінності педагога	Середній коефіцієнт %
1.	Компетентність	9,4
2.	Дисциплінарність	6,7
3.	Самоорганізованість	5,9
4.	Висока самосвідомість	6,3
5.	Сенсотворчість	2,2
6.	Самопізнання	4,8
7.	Самоактуалізація	4,9
8.	Педагогічний досвід	8,3
9.	Життєва мудрість	9,1
10.	Почуття власної гідності	7,7
11.	Вимогливість	6,9
12.	Охайність	5,9
13.	Пунктуальність	7,5
14.	Мобільність	4,1
15.	Артистизм	6,4
16.	Відповідність вимогам часу	5,8
17.	Ерудованість	8,8
18.	Комунікабельність	9,7

Як бачимо, ієрархія професійно-значущих цінностей в учнів і вчителів помітно відрізняється. Якщо учні висуюють на перший план цінності «відповідність вимогам часу», «компетентність» та «мобільність», то серед вчителів провідними ціннісними типами є «комунікабельність», «життєва мудрість», «компетентність», «ерудованість» та «педагогічний досвід». Це свідчить перш за все, про прагнення молодих людей до змін як у системі освіти, так і зміні самого образу вчителя, який би відповідав сучасним реаліям інформаційного суспільства. Серед вчителів помітною тенденцією є збереження усталених норм і помірковано-традиційного

ціннісного світосприйняття, базованого на ціннісних орієнтаціях, скоріш за все, попередньої освітньої парадигми. Цей результат співпадає із результатами наших попередніх досліджень [12].

Дискусія. Модернізація системи освіти України, що відбувається нині, спрямована, перш за все, на наближення усіх її змістових ланок до європейських стандартів. У цьому плані цікавим може виявитися досвід не лише Польщі та Німеччини, а й Фінляндії, яка за рівнем освіти посіла в 2016 році перше місце у світі. Тому нехтувати надбаннями в освітній галузі цієї скандинавської держави не слід. Вчителем у Фінляндії стати досить важко, оскільки середній конкурс в університетах (наприклад, педагогічний факультет в Оулу) сягає десяти осіб на місце. Підсумкові результати випускних іспитів (на кшталт українського ЗНО) не є визначальним критерієм. Кандидати на вчительську спеціальність обов'язково декламують загальнодержавний текст «Vakava» (у перекладі – «серйозний»), але більш важливим є другий етап іспиту – тест готовності до професії, що визначається окремо кожним університетом. Він може мати різні форми: в Оулу абітурієнти працюють у групах над розв'язуванням педагогічних ситуацій (задач). При цьому екзаменатори у відкритий спосіб визначають як загальноціннісні, так і професійно-ціннісні орієнтації кожного кандидата та виставляють індивідуальні оцінки. За оцінкою представника університету в Оулу Магди Карйалайнен, переможці другого етапу – це не обов'язково шкільні відмінники, «орли». Це люди, які мають ціннісний життєвий досвід у гуманістично-етичній площині, і досвід цей покликаний допомогти якнайкраще розв'язувати проблемні ситуації в шкільному колективі. Педагогічних практик існує багато різновидів і починаються вони з першого року навчання. У процесі навчання майбутнього вчителя, увагу звертають на сформованість основоположних, загальнолюдських цінностей, як от: стосунки з людьми, ментальність і критичний підхід до світу. Під час усього періоду навчання майбутні вчителі включені до різного роду наукових праць (робіт), а після третього року навчання – кожен без винятку повинен представити власний дослідницький проект. Також робиться значний акцент на цінностях авторефлексії та навчання упродовж життя [4]. Як бачимо, весь процес професійної підготовки вчителя майбутнього ґрунтований на розвитку та збагаченні системи загальнолюдських цінностей, що переходять у професійні, і є для останніх перетворювальною основою. Саме на такий алгоритм, на нашу думку, повинна бути орієнтована сучасна не лише освітня, а й науково-дослідницька парадигма.

Висновок. Розвиток гармонійних відносин між суб'єктами освітнього процесу неможливий у нинішніх умовах без врахування їх ціннісних уподобань. Здійснивши дослідження, можемо констатувати, що співпадіння ціннісних пріоритетів сприятиме встановленню педагогічних умов ефективної взаємодії і взаєморозуміння під час реалізації спільних освітніх завдань. І навпаки, там, де ці розбіжності сягають межі більше 60% від визначених пріоритетних ціннісних типів, взаєморозуміння між

вчителями й учнями залишає бажати кращого. На основі зарубіжних досліджень можемо констатувати, що вчитель майбутнього, враховуючи досвід попередників, повинен орієнтуватися на тип учня, що виховується в умовах постійно змінного, а відтак, інноваційного інформаційного середовища. При цьому орієнтація на ціннісно-сміслову систему минулих років в умовах постмодерністського, інформаційно-глобалізаційного суспільства вже не може призводити до бажаних результатів, а тим більше їх гарантувати.

Список використаних джерел:

1. Аджемоглу Дарон; Робінсон Джеймс Чому нації занепадають/пер. з англ. Олександра Дем'янука. – 2-ге вид., випр. – К.: Наш формат, 2017. – 440с. – іл.
2. Бех І. Д. Виховання як вища професійна майстерність педагога / І. Д. Бех // Новые технологии обучения. Науч.-метод.сб. / Институт инновационных технологий и содержания образования Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2014. Вып. 81. – С. 24 -30.
3. Бех І. Д. Особистісно-орієнтований виховний процес – сходження до людяності / І. Д. Бех // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992-2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків : ОВС, 2002. – С. 69–83.
4. Ел. ресурс: <https://www.edunews.pl/badania-i-debaty/diskusje/4034-finskie-pomysly-na-dobra-szkole>
5. Закон України «Про освіту»//Голос України.-№178-179 від 27.09.2017р.
6. Култаева М. Д. Культурологічний поворот у філософії освіти: теоретико-методологічні можливості та практичні перспективи// Філософія освіти. – 2012. – №1-2(11). – С. 147-164
7. Луговий В. І. Освіта, навчання, інформація, компетентність: канонізація понять (теоретико-методологічний дискурс) / В. І. Луговий // Модернізація вищої освіти в Україні і світі : десять років наукового пошуку : колективна монографія. – К., 2009. – С. 178–210.
8. Пелех Л. Р. Аксиологічна направленість організованого педагогічного процесу (україно-польський досвід)// Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(10), Issue: 20, 2014. – С. 85-89 www.seanewdim.com
9. Пелех Ю. В. Герменевтико-структурний аналіз понять, що визначають зміст ціннісно-сміслові готовності до професійної діяльності// Духовність особистості: методологія, теорія і практика.- № 4(39).-2010. – С. 147-160
10. Пелех Ю. В. Ціннісно-смісловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога: монографія / Ю. В. Пелех; за ред. М. Б. Євтуха. – Рівне: Тетіс, 2009. – 400с.

11. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки. – 2014. – 168 с.
12. Саласса М. Социкультурные детерминанты становления системы ценностей учителей /М. Саласса, М. С. Яницкий, Ю. В. Пелех, О. А. Браун, З. Фрончек // Сибирский педагогический журнал. – Новосибирск: ФГБОУ ВПО «Новосибирский государственный педагогический университет». – № 6. – С. 27-36.
13. Таланова Ж. В. Докторська підготовка у світі та Україні: монографія / Ж. В. Таланова. – К.: Міленіум, 2010. – 476 с.
14. Шамрай В. В. Педагогіка як модерний феномен// Філософія освіти. – 2014. – №1(14). – С. 242-255.
15. Яницький М. С. Діагностика рівня розвитку ціннісно-сміслові сфери особистості: навчальний посібник / М. С. Яницький, А. В. Серій, Ю. В. Пелех. – Рівне, МЕРУ. – 2001. – 192 с.
16. P. Kmiecziak, Wertstrukturen und Wertwandel in der Bundesrepublik Deutschland, Gottingen: Shwartz. – 1976.
17. Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
18. Spek O. Być nauczycielem/ O. Spek.- Wyd. GWP: Gdańsk, 2005. – 336 s.
19. Zimmer J. Die vermauerte Kindheit: Bemerkungen zum Verhältnis von Verschulung und Entschulung, Weinheim-Basel.- 1986. – 162 s.

REFERENCES TRANSLATED AND transliterated

1. Adzhemohlu Daron; Robinson Dzheims Chomu natsii zanepadaiut [Why the Nations Will Collapse] / per. z anhl. Oleksandra Demianchuka. – 2-he vyd., vypr. – K.: Nash format, 2017. – 440s. – il.(in Ukrainian)
2. Bekh I. D. Vykhovannia yak vyshcha profesiina maisternist pedahoha [Upbringing as the Highest Professional Skill of the Teacher] / I. D. Bekh // Novye tekhnolohyy obuchenya. Nauch.-metod.sb. / Institut innovacyonnykh tekhnologij i soderzhanyja obrazovaniya Ministerstva obrazovaniya i nauki Ukrainy. – Kiev, 2014. Vyp. 81. – S. 24-30. (in Ukrainian)
3. Bekh I. D. Osobystisno-orientovanyi vykhovnyi protses – skhodzhennia do liudianosti [Personality-oriented Educational Process – Ascension to Humanity] / I. D. Bekh // Rozvytok pedahohichnoi i psykhohohichnoi nauky v Ukraini 1992-2002 : zb. nauk. prats do 10-richchia APN Ukrainy. – Kharkiv : OVS, 2002. – S. 69–83. (in Ukrainian)
4. El. resurs: <https://www.edunews.pl/badania-i-debaty/diskusje/4034-finskie-pomysly-na-dobra-szkole>
5. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [The Law of Ukraine “On Education”] // Holos Ukrainy. – #178-179 vid 27.09.2017 r. (in Ukrainian)
6. Kul'taieva M. D. Kulturolohichnyi povorot u filosofii osvity: teoretyko-metodolohichni mozhlyvosti ta praktychni perspektyvy [Culturological

- Turn in the Philosophy of Education: Theoretical and Methodological Opportunities and Practical Perspectives] // *Filosofii osvity*. – 2012. – №1-2(11). – S. 147-164. (in Ukrainian)
7. Luhovyi V. I. Osvita, navchannia, informatsiia, kompetentnist: kanonizatsiia poniat (teoretyko-metodolohichni dyskurs) [Education, Training, Information, Competence: Canonization of Concepts (Theoretical and Methodological Discourse)] / V. I. Luhovyi // *Modernizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini i sviti : desiat rokiv naukovooho poshuku : kolektyvna Monohrafiia*. – K., 2009. – S. 178–210. (in Ukrainian)
  8. Pelekh L. R. Aksiolohichna napravlennist orhanizovanoho pedahohichnoho protsesu (ukraino-polskyi dosvid) [Axiological Orientation of the Organized Pedagogical Process (Ukrainian-Polish Experience)] // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, II (10), Issue: 20, 2014. – S. 85-89 www.seanewdim.com (in Ukrainian)
  9. Pelekh Yu. V. Hermenevtyko-strukturnyi analiz poniat, shcho vyznachaiut zmist tsinnisno-smyslovoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti [Hermeneutic-structural Analysis of Concepts Defining the Content of Value-semantic Readiness for Professional Activity] // *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. – # 4(39). – 2010. – S. 147-160 (in Ukrainian)
  10. Pelekh Yu. V. Tsinnisno-smyslovyi kontsept profesiinoi pidhotovky maibutnoho pedahoha : monohrafiia [Valuably-semantic Concept of Professional Training of the Future Teacher: monograph] / Yu. V. Pelekh; za red. M. B. Yevtukha. – Rivne: Tetis, 2009. – 400s. (in Ukrainian)
  11. Rashkevych Yu. M. Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity: monohrafiia monohrafiia [The Bologna Process and the New Paradigm of Higher Education: Monograph] / Yu. M. Rashkevych. – Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. – 2014. – 168 s. (in Ukrainian)
  12. Salassa M. Sociokulturnyje determinanty stanovleniya systemy cennostej uchitelej [Socio-cultural Determinants of the Formation of a System of Values of Teachers] / M. Salassa, M. S. Yanitskij, Yu. V. Pelekh, O. A. Braun, Z. Fronchek // *Sibirskiy pedagogicheskij zhurnal*. – Novosibirsk: FHB OU VPO “Novosibirskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet”. – # 6. – S. 27-36. (in Russian)
  13. Talanova Zh. V. Doktorska pidhotovka u sviti ta Ukraini: monohrafiia [Doctoral Training in the World and Ukraine: Monograph] / Zh. V. Talanova. – K.: Milenium, 2010. – 476 s. (in Ukrainian)
  14. Shamrai V. V. Pedahohika yak modernyi fenomen [Pedagogy as a Modern Phenomenon] // *Filosofii osvity*. – 2014. – №1(14). – S. 242-255 (in Ukrainian)
  15. Yanytskyi M. S. Diahnostyka rivnia rozvytku tsinnisno-smyslovoi sfery osobystosti: navchalnyi posibnyk [Diagnostics of the Level of Development of the Value-semantic Sphere of the Individual: Manual] /

- M. S. Yanytskyi, A. V. Sieryi, Yu. V. Pelekh. – Rivne, MEHU. – 2001. – 192 s. (in Ukrainian)
16. P. Kmiecziak, Wertstrukturen und Wertwandel in der Bundesrepublik Deutschland, Göttingen: Schwartz. – 1976. (in German)
  17. Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(3), 550-562. (in English)
  18. Spek O. Być nauczycielem/ O. Spek. – Wyd. GWP: Gdańsk, 2005. – 336 s. (in Polish)
  19. Zimmer J. Die vermauerte Kindheit: Bemerkungen zum Verhältnis von Verschulung und Entschulung, Weinheim-Basel. – 1986. – 162 s. (in German)

Аннотация. В статье анализируется проблема подготовки учителя будущего с учетом аксиологической составляющей, которая, по утверждению автора, является основополагающей. С точки зрения ретроспективных исследований и исследований современности автором даются практические рекомендации по вопросам формирования ценностно-смысловой сферы не только будущего и уже практикующего учителей, а и их воспитанников. Подчеркивается, что в условиях гармонического функционирования ценностных систем участников субъект-субъектного взаимодействия (в режиме их постоянного сопоставления и диагностирования), образовательный процесс будет иметь эффективный, развивающийся и креативный характер. Недооценка вопроса приведения ценностной сферы учителя и ученика к «общему знаменателю» в процессе изучения учебного материала (дисциплин) приведет (в большей или меньшей степени) к снижению уровня понимания материала, заинтересованности его изучением и даже возникновением конфликтных ситуаций. Содержание статьи и результаты исследований, приведенные автором, должны активизировать поднятую проблему и предостеречь от проявления негативных явлений во время организации учебного процесса в общеобразовательной средней школе и вузе.

Ключевые слова: ценности, ценностно-смысловая сфера, учитель, ученик, профессиональная подготовка, компетентности.

Abstract. This study provides an analysis of the issue concerning with future teacher training considering axiological constituent. The author points out that this constituent is a principal one during the formation. According to retrospective and up-to-date research effective recommendations dealing with problems of values and semantic sphere formation not only of future and active teacher but also of their students are given. It is highlighted that in the conditions of harmonious functioning of values systems of the educational process individuals (in the order if its permanent contrast and diagnostics) the last one will be characterized in the context of effectiveness, development and creative work. Neglecting the issue to consider teacher’s and student’s values

system through the holistic approach may cause (to a greater or lesser extent) reducing of knowledge interpretation level, interest in studying and even making of conflicts situations. Study content and research results demonstrated by the author have the aim to make described issue of a great importance today and to prevent negative phenomena during the organization of educational process in schools and higher educational institutions.

Key words: values, values and semantic sphere, teacher, student, vocational training, competences.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2017

Г. П. Пустовіт

ПРОГНОСТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті схарактеризовано сутнісні ознаки сучасної позашкільної освіти, її особливості і, головне, можливості в розвитку та саморозвитку зростаючої особистості та її соціальній адаптації. Актуалізовано сутність прогностичних орієнтирів інноваційного розвитку позашкільної освіти, схарактеризовано психолого-педагогічні й соціально-педагогічні особливості позашкільного освітньо-виховного середовища, які найбільш повно забезпечують умови ефективного розвитку творчого потенціалу дитини, її здібностей і талантів в контексті сучасного розвитку освітнього простору держави, та особливо враховуючи інтеграцію в загальноєвропейський освітній простір. Окреме місце відведено визначенню й характеристиці можливих напрямів удосконалення освітньо-виховного середовища позашкільного навчального закладу, систематизовано ефективні умови та заходи інноваційного розвитку позашкільної освіти як на найближчу, так і подальшу перспективу.

Ключові слова: позашкільна освіта, позашкільний навчальний заклад, прогностичні орієнтири інноваційного розвитку, особистість, освітньо-виховне середовище, самоактуалізація й самодетермінація особистості.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття здійснено суттєвий перехід від різноманітної за змістом і якістю позашкільної навчально-виховної роботи до науково обґрунтованої й логічно вибудованої на сучасних філософсько-культурологічних і психолого-педагогічних теоріях, концепціях і підходах – освіти підростаючого покоління. Це створило реальні умови для залучення дитини як до індивідуально, так і до соціально значущої навчально-пізнавальної, пошукової, дослідницької і конструкторської діяльності та конкретної суспільно корисної, масової чи природоохоронної роботи у вільний від навчання в загальноосвітній школі час. Сьогодні позашкільна освіта базується на сучасних інформаційно-